

door een op het eerste gezicht ondoordringbaar landschap te zijn geleid. Het onbekende, dat eerder afstoot dan aantrekt, wordt vertrouwd... men voelt zich niet langer alleen maar leek.

L.D.

Kaiser, G., *Strafvollzug im europäischen Vergleich*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1983, XII + 275 blz.

De auteur van deze studie, emeritushoogleraar van de Freiburgse universiteit en thans directeur van het Max-Planck Instituut voor strafrechtsvergelijking en internationaal strafrecht, is door zijn talrijke publikaties, niet in het minst zijn handboeken van criminologie en van het gevangeniswezen, ook buiten de grenzen van de Bondsrepubliek goed bekend: alleen al om die reden past het zijn nieuwe monografie over het gevangeniswezen in (Europees-)vergelijkend perspectief in *Panopticon* te vermelden. Het onderwerp zelf en de waarde van het werk verantwoord voor het overige dat het werk via een korte recensie als 'aanbevolen lectuur' aan geïnteresseerden bekend wordt gemaakt.

Onder de term 'Strafvollzug' verstaat de auteur, zoals in Duitsland gangbaar is, de uitvoering van vrijheidsberovende straffen en maatregelen. Een aantal aspecten die de uitdrukking 'strafuitvoering' in het Nederlands spraakgebruik doorgaans wel dekt, worden hier niet behandeld (de auteur gaat nader in op de begripsomschrijving blz. 8-9 van zijn werk). Probatie maatregelen, de geldstraf (en de vervangende gevangenisstraf), de voorlopige hechtenis en alternatieve sancties worden in principe niet systematisch behandeld en komen slechts terloops ter sprake. Via het analytisch register achteraan kunnen onder meer die passages gemakkelijk worden nagezocht.

Als strafrechtsvergelijkende studie volgt het boek een beproefde methode en presentatie. Na een inleidend deel waarin, naast de voormelde begripsomschrijving, ook de geschiedenis en het actueel belang van de vergelijkende studie van het gevangeniswezen worden geschetst, behandelt de auteur elk rechtssysteem volgens eenzelfde schema. Ter afsluiting maakt hij een synthese en balans op, waarbij de in de geanalyseerde rechtssystemen aangetroffen kenmerken met elkaar geconfronteerd en beoordeeld worden.

Het belang van strafrechtsvergelijkend onderzoek komt zowel in het licht van de Duitse strafrechtshervorming als in het perspectief van een Europese criminele politiek tot uiting: de in de vijftiger jaren aangevatte hervorming heeft immers op grote schaal buitenlandse ervaringen verwerkt. De voortdurende ontwikkeling van crimineel-politieke en penologische inzichten dwingt verder tot een permanente evaluatie van het eigen systeem in vergelijking met andere systemen. Voor de lid-staten van de Raad van Europa biedt het Comité voor criminele problemen een forum en een structuur die de uitwisseling van ervaringen verzekert en bovendien een stuwende kracht kan zijn voor de praktijk via resoluties die het gevangeniswezen rechtstreeks raken.

Om die reden werd in de eerste plaats aan Westeuropese rechtssystemen aandacht geschonken. Niettemin werden ook Oosteuropese landen (nl. de DDR,

Polen, Hongarije en de Sovjet-Unie), de Verenigde Staten en Japan mede in het onderzoek opgenomen. De auteur begint zijn overzicht in eigen land (het systeem van de Duitse Bondsrepubliek) en bespreekt achtereenvolgens: Oostenrijk, Zwitserland, Engeland (en Wales), Frankrijk, Nederland en Scandinavische landen (Zweden, Denemarken, Noorwegen, Finland).

De uniforme voorstelling van ieder rechtssysteem vergemakkelijkt ten zeerste de lectuur en detail-vergelijkingen voor wie het werk ook 'horizontaal' wil lezen. Voor ieder land vindt men eerst (1°) de wettelijke basis van het gevangeniswezen. Dit laat meteen toe na te gaan, in welke systemen de strafuitvoering (resp. het gevangeniswezen) een aparte wettelijke regeling heeft (zoals b.v. het *Strafvollzugsgesetz* uit 1976 in de B.R.D.), of door de bepalingen van een ruimere wet (of wetboek) wordt geregeld, of de regeling over meerdere wetten uit verschillende jaren verspreid is, enz... Vervolgens (2°) wordt bondig het crimineel-politiek kader van elk systeem geschetst: de doelstellingen die (officieel) de uitvoering van de gevangenisstraf bepalen. Daarna (3°) wordt het juridisch statuut van de gevangene toegelicht, met een bijzondere aandacht voor de gerechtelijke controle op de uitvoering en voor de verhaalmogelijkheden van de gedetineerde: dit punt sluit nauw aan bij een betrekkelijk recent aspect van het gevangeniswezen, de betrachtingen om de gevangenen een rechtspositie met (minimum) waarborgen te geven (blz. 15). Ten vierde (4°) wordt de organisatie van het gevangeniswezen ontleed: onder die hoofding vallen de gevangenisadministratie, het personeelsvraagstuk, de types van inrichtingen en hun bevolking... Aansluitend worden (5°) de vorming en de tewerkstelling van de gedetineerden en (6°) de maatregelen ter bevordering van het (sociaal) welzijn gedurende en na de gevangentijd onderzocht, alsook de regeling inzake voorwaardelijke vrijlating. Ieder overzicht wordt (7°) afgesloten door een evaluatie van het systeem en een schets van de ontwikkelingstendenzen.

Die structuur, die uiteraard soms aan de bijzondere kenmerken van een stelsel diende aangepast, wordt ook gevolgd in het laatste deel, de synthese onder de vorm van een vergelijkende analyse. Een dergelijke analyse wordt aanzienlijk bemoeilijkt doordat gevangenisstelsels niet zonder meer volgens het tweeluik doelstellingen-verwerkelijking kunnen worden beoordeeld. De auteur wijst immers op de huidige '*Sinnkrise*' (blz. 216) van de gevangenisstraf: enerzijds is de behandelingsideologie sedert de zeventiger jaren in de kou komen te staan, maar van de andere kant kan de 'neo-klassieke' theorie slechts ten dele de crimineel-politieke doelstellingen bevredigend funderen. Bij gebrek aan een theoretische basis neemt men veelal zijn toevlucht tot een zgn. 'pragmatische aanpak' waarbij de afwering van schadelijke beïnvloeding door vrijheidsberoving centraal staat.

Zo'n benadering is uiteraard niet vrij van tegenstrijdigheid (blz. 217 en 238). Men herkent hier een bezorgdheid die typisch is voor Duitse (straf)juristen, al is zij natuurlijk ook in andere landen sterk verspreid: de positiefrechtelijke regeling en de rechtspraxis moesten de strafrechtstheoretische premissen consequent doortrekken. Uit het vergelijkend onderzoek blijkt echter precies de relativiteit van een consequente uitwerking: zo zal b.v. de bevordering van contacten tussen de gedetineerde en de buitenwereld in Zweden vanuit een humaniseringsopzet worden bepleit, in de Benelux-landen daarentegen onder het motto van 'behandeling' (blz. 238). Anderzijds bestaat er in heel wat landen een duide-

lijke discrepantie tussen de gehuldigde penologische beginselen en de gevangenispraktijk. Misschien had de auteur op dat aspect nader kunnen ingaan, want de bronnen die nu eens voor de formulering van het crimineel beleid, dan weer voor de gevangenispraxis worden geciteerd, zijn wellicht lang niet altijd homogeen. Het gaat hier overigens om een vraag die het ontwerp van het gerecenseerde werk overstijgt: de fundering van het crimineel beleid, de gerechtelijke strafrechtspraktijk en de strafuitvoering (in het bijzonder het gevangeniswezen) ontwikkelen zich slechts zeer gedeeltelijk in dezelfde sfeer en ondanks institutionele en persoonlijke contacten komt de dagelijkse vormgeving van elk van die dimensies van het globaal strafrechtsgebeuren meestal in een eigen wereld tot stand.

In dat perspectief is de wens om de continuïteit tussen theorie en praktijk te verzekeren een zinvolle, steeds te hernieuwen opgave. In zijn eindbeoordeling levert de auteur eigenlijk indirect een bijdrage hiertoe, wanneer hij nagaat volgens welke maatstaven de besproken rechtssystemen geëvalueerd kunnen worden: die criteria zijn immers evenzeer dienstig voor de bepaling van het beleid als voor de uitwerking ervan. Bij gebrek aan duidelijk omschreven doelstellingen worden drie criteria voorgesteld om een gevangenisstelsel te kenmerken en te beoordelen. Vooreerst het repressief gehalte van het stelsel, of de sterkte en de intensiteit van de bestraffing – waarbij de (relatieve) frequentie en de omvang van de uitgesproken en uitgevoerde gevangenisstraffen centraal staan.

Ten tweede de juridische ordening van het gevangeniswezen: de beginselen van de rechtsstaat worden naar aanleiding van de vrijheidsberoving bijzonder op de proef gesteld en de rechtsbescherming van de gedetineerde moet op adequate wijze aan bod kunnen komen. Tenslotte dient een stelsel naar zijn menselijke en maatschappelijke waarde getoetst. De aandacht voor de toepassing en uitwerking van de reeds vermelde *'minimum-rules'* heeft hier een belangrijke rol gespeeld, maar de auteur herinnert eraan dat naast meer spectaculaire gevallen die op een vrij ruime belangstelling kunnen bogen (terrorisme, druggebruik) er heelwat categorieën gedetineerden zijn voor wie socialisering en humanisering van het gevangeniswezen eveneens een belangrijke opgave blijven (onder meer, ethnische minderheden, jeugdige delinquenten, geesteszieken en bejaarden).

Het nut van het boek wordt nog vergroot door talrijke literatuuropgaven. Opmerkelijk is hoe de auteur erin geslaagd is een veelheid aan informatie in een sober, bondig en helder betoog gestalte te geven. Complexe vragen worden niet ontweken, maar in hun essentie weergegeven. Goed uitgekozen citaten drukken precies de kern van bepaalde stromingen uit. Ook de lezer die zich niet al te goed vertrouwd voelt met de Duitse taal zal de uiteenzetting zonder veel moeite kunnen volgen.

Alain Wijffels